INDIVIDUÁLNY JAZYKOVÝ MANAŽMENT A JAZYKOVÉ STRATÉGIE MAĎARSKÝCH ŠTUDUJÚCICH V BRATISLAVE¹

LUCIA MOLNÁR SATINSKÁ

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Bratislava

MOLNÁR SATINSKÁ, Lucia: Individual language management and language strategies of Hungarian students in Bratislava. *Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics)*, 2020, Vol. 71, No 3, pp. 351 – 372.

Abstract: The paper focuses on the individual language management of Hungarian minority students from Southern Slovakia who migrated to study at university in the capital city of Slovakia, Bratislava. It presents language strategies of five students, based on their language biographies. Each student was interviewed three times during their first three years of study. The language problems of these students include maintaining their mother tongue and improving their skills in Slovak as well as balancing between the two languages in various spheres of life. Factors affecting the language use of the students are family, institutions, peer group and overcoming fear. The students deal with their everyday multilingualism according to several models, which can be described on the axis between Hungarian only to Slovak only, but the students mostly find themselves somewhere in between the two, depending on various spheres (family, university, jobs, peers).

Key words: Bratislava, multilingualism, Hungarian, Slovak, language biography, individual language management, language practices, language maintenance

1. ÚVOD

Vysokoškolské prostredie predstavuje základný priestor mobility. Cestovanie a dochádzanie za štúdiom je bežnou črtou našej spoločnosti. Skúmanie študentskej mobility a jej jazykových implikácií sa stalo dôležitou súčasťou jazykovedných výskumov v oblastiach jazykového manažmentu, aplikovanej jazykovedy, jazykových ideológií a ďalších príbuzných odborov. Táto štúdia sa zameriava na konkrétne jazykové stratégie piatich maďarských študujúcich z južného Slovenska v Bratislave.

Viac výskumov sa sústreďuje na medzinárodnú mobilitu a v centre záujmu týchto výskumov je často angličtina, či už ako lingua franca alebo jej variety a kontakty s inými jazykmi. Jednotlivé jazykové praxe študujúcich na celom svete bývajú analyzované z rôznych perspektív. Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann a Bent Preisler (2013) spolu editovali kolektívnu monografiu, ktorá prináša prípadové štú-

¹ Táto práca bola podporená projektom Agentúry pre podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0254 (2018 –) *Jazykové a komunikačné problémy na Slovensku a ich manažment* a grantom VEGA 1/0170/18 *Menšinová varieta maďarského jazyka na Slovensku*.

die z Japonska, Austrálie, Južnej Afriky, Nemecka, Katalánska, Číny, Dánska a Švédska. Ich analýzy sa zameriavajú na konflikty národných jazykov a angličtiny a rôzne prejavy viacjazyčnosti. Opierajú sa o sociolingvistiku globalizácie, lingvistickú etnografiu, diskurznu analýzu, jazykovú politiku aj jazykový manažment. Sledujú jazykové a komunikačné problémy vysvetľované aj pomocou jazykových ideológií na troch rovinách: makro (spoločenskej, štátnej), mezo (univerzitnej, inštitucionálnej) a mikro (individuálnej). Yu Tim God a Hongzhi Zhang (2019) sa venujú čínskym študujúcim v Austrálii. Čínski študujúci predstavujú veľké percento medzinárodných² študentiek a študentov, pretože ročne odchádza z Číny do zahraničia, najmä do západných krajín ako USA a Austrália, viac ako pol milióna študujúcich (God – Zhang, 2019, s. 305). Často medzi nimi (medzinárodnými študentkami a študentami) a lokálnymi študujúcimi nedochádza k interkultúrnemu kontaktu. Ako hlavné dôvody uvádzajú komunikačné problémy a nedostatok motivácie (God – Zhang, 2019, s. 306). Viaceré štúdie sa venujú japonským študujúcim v anglických študijných programoch (porov. napr. Yoshimitsu, 2009). Kuniko Yoshimitsu sa venuje manažmentu študijných ťažkostí 17 japonských študujúcich v Austrálii, pričom využíva rozhovory, dotazníky a jazykové denníky. Li Wei a Zhu Hua (2013) opísali aj situáciu čínskych študujúcich vo Veľkej Británii, pričom kládli dôraz na to, že nejde o homogénnu skupinu. Zaoberali sa aj vnútroštátnou aj medzinárodnou migráciou za štúdiom. Vo Veľkej Británii študujú čínski hovoriaci, ktorí sa tam narodili alebo absolvovali aj elementárne a sekundárne vzdelávanie, potom prichádzajúci zo zahraničia, ale z rôznych krajín a jazykových oblastí (Čína, Taiwan, Hongkong). Počas svojich štúdií v Británii tak majú čínski hovoriaci viacero možností, ako pristupovať k svojej viacjazyčnej situácii. Môžu sa socializovať v rámci svojej jazykovej skupiny alebo krajiny pôvodu alebo konštruovať viacnásobné medzinárodné siete (networks). Podobnými otázkami prepojenými aj s jazykovými ideológiami sa zaoberala aj Mingyue Gu (2014, Gu – Guo, 2017) v kontexte menšinových aj medzinárodných študujúcich v Číne a Hongkongu. V európskom kontexte sa medzinárodnej mobilite venovali napríklad aj Julia de Bres a Anne Franziskus (2014), ktoré analyzovali jazykové denníky 24 medzinárodných študujúcich v Luxembursku a sledovali ich viacjazyčné praktiky.

Menej výskumov sa venuje vnútroštátnej mobilite. Medzi najdôležitejšie výstupy v tejto oblasti patria práce výskumníček Anny Weichselbraunovej (2014), Martiny Zimmermannovej (2017; 2018) a Trang Thi Thuy Nguyenovej (2019). A. Weichselbraun (2014) sa zaoberá reindexikalizáciou jazykovej praxe používania menšinového jazyka³ (v tomto prípade slovinčiny u študujúcich vo Viedni) vo svetle

² Medzinárodnosť v tomto kontexte znamená, že ide o študujúcich v krajine, kde nemajú trvalý pobyt.

³ K tejto reindexikalizácii, čiže zmene náhľadu na skutočnosti, dochádza pod vplyvom rozličných jazykových ideológií. Študujúci z Korutánska si vo Viedni osvoja jazykovú ideológiu multilingvizmu a zo „stigmatizovanej minority sa stávajú kozmopolitnými polyglotmi“ (Weichselbraun, 2014, s. 422).

jazykových ideológií. Sleduje študujúcich z Korutánska, ktorí navštevovali gymnázium s vyučovacím jazykom slovinským, počas ich vysokoškolského štúdia vo Viedni. Dochádza u nich k zaujímavej premene. Zatiaľ čo slovinčinu doma v Korutánsku vnímajú ako záťaž a niečo nemoderné, v kozmopolitnej Viedni objavujú jej hodnotu. V Korutánsku slovinčinu používali doma a v škole počas vyučovania, ale cez prestávky a vo voľnom čase používali nemčinu. Vo Viedni sa začali združovať v slovinskom menšinovom študentskom spolku a slovinčinu začali používať aj vo voľnom čase. Naopak, nemčina sa stala jazykom štúdia. A. Weichselbraun túto premenu vysvetľuje prítomnosťou odlišných jazykových ideológií v rôznych prostrediach. Zároveň to podľa nej súvisí so situáciou jazykových variet prítomných v Rakúsku a ich historickými hodnotami. M. Zimmermann (2017; 2018) skúmala študentskú mobilitu vo Švajčiarsku, pričom sa zamerala na talianskych študujúcich z kantónu Ticino, ktorí odišli študovať na švajčiarske univerzity s vyučovacím jazykom nemeckým. Z jej výskumu vyplývajú rôzne podobnosti so slovenským kontextom a maďarskými študujúcimi. Štúdium na vysokej škole pre nich predstavuje možnosť zlepšiť sa v ďalšom jazyku krajiny. Sieť podpory menšinových organizácií je pre nich kľúčová. T. T. Nguyen (2019) skúmala študujúcich patriacich k rôznym etnickým menšinám vo Vietname, ktorí študovali na univerzite s väčšinovým vyučovacím jazykom vietnamčinou. Zameriava sa na ich jazykovú prax z hľadiska jazykového manažmentu, konkrétne vplyvu vonkajších intervencií na používanie jazykov. Medzi tieto intervencie patrí inštitucionálna jazyková politika, rodinné a rovesnícke zázemie. Ukazuje sa, že používanie jazykov súvisí s mierou týchto intervencií a hovoriaci môžu svoje princípy meniť ako v prospech väčšinového, tak v prospech menšinového jazyka.

Kľúčovou monografiou, ktorá sa zameriava na vnútroštátnu migráciu v rámci jedného jazykového spoločenstva, je práca Jamesa Wilsona (2010). Je to podrobná sociolingvistická analýza zameraná na fonetickú akomodáciu ľudí z Moravy študujúcich v Prahe. J. Wilson analyzoval rozhovory a nahrávky 39 respondentov. Jeho základnou výskumnou otázkou bolo, či sa moravskí študujúci naozaj prispôbujú pražskému prostrediu a vzdávajú sa svojich nárečových prvkov v prospech tzv. obecnej češtiny. Svoju kvantitatívnu analýzu dopĺňa aj o porovnávanie so sociolingvistickými profilmi respondentov a varuje pred zovšeobecneniami, pretože sa ukazuje, že ľudia s identickými alebo veľmi podobnými sociolingvistickými profilmi môžu mať presne opačné výsledky (jeden sa akomoduje v prospech obecnej češtiny, druhý si zachováva moravské nárečové prvky) (ibid. s. 227 – 229). Tieto jeho zistenia podporujú tézu, že je to tiež záležitosť individuálneho jazykového manažmentu. V závere J. Wilson potvrdzuje kontaktnú hypotézu, že Moravia sa v Prahe prispôbujú obecnej češtine (ibid., s. 231 – 234), ale v rôznej miere, čo závisí od mnohých intra- aj extralingvistických faktorov. Ďalej predpokladal, že ak je niekto Moravan, vždy to na ňom bude poznať a neprispôbi sa stopercentne. To sa však nepotvrdilo, pretože dvaja respondenti sa dokázali prispôsobiť výslovnosti obecnej češtiny na úrovni rodených hovoriacich.

Pri mobilite študujúcich v jednej krajine môže ísť o migráciu v rámci jedného jazykového spoločenstva alebo o prechod z menšinového jazykového prostredia do väčšinového. Takáto migrácia predstavuje zaujímavé jazykové výzvy. Dá sa na ne pozerat' z hľadiska individuálneho jazykového manažmentu, keď sa tieto výzvy vnímajú ako problémy, ktoré daný študent alebo študentka rieši. Ide o výzvu jazykovej adaptácie na nové prostredie, zdokonaľovanie sa v jeho jazyku, zachovávanie materinského jazyka a z toho vyplývajúci celkový manažment viacjazyčnosti. T. T. Nguyen (2019, s. 747) vysvetľuje: „Individuálny jazykový manažment sa objavuje, keď sa jednotlivci rozhodujú o ponechávaní alebo prispôsobovaní svojho jazykového správania pod vplyvom externého jednoduchého a organizovaného jazykového manažmentu / intervencií“ [prekl. autorka]. Týmto sa obracia optika jazykového manažmentu z pohľadu tvorcov jazykových politík na hovoriacich, ktorých ovplyvňujú. T. T. Nguyen v tejto súvislosti hovorí o aktéroch jazykovej politiky (ibid., s. 246), ktorými môžu byť organizácie, skupiny aj jednotlivci. Dôležitým konceptom sú tiež stupne zapojenia (degrees of engagement), ktoré pomáhajú zaznamenať, ako hovoriaci reagujú na aktivitu aktérov (ibid., s. 748).

Individuálny jazykový manažment u maďarských študujúcich v Bratislave sa týka najmä komunikácie a zdokonaľovania sa vo väčšinovom slovenskom jazyku a zachovávania materinského maďarského jazyka. Cieľom štúdie je opísať jazykové stratégie piatich maďarských študujúcich z južného Slovenska v Bratislave s ohľadom na ich zachovávanie maďarčiny a osvojovanie si slovenčiny.

2. MAĎARSKÍ ŠTUDUJÚCI V BRATISLAVE

V Bratislave sa nachádza trinásť vysokoškolských inštitúcií, na ktorých podľa portálu vysokých škôl študuje okolo 40-tisíc ľudí. Väčšina z nich patrí k slovenskej väčšine, no študujú tu aj príslušníci a príslušníčky národnostných menšín a medzinárodní študujúci. Okrem študijných programov v slovenčine sa v Bratislave vyučuje aj po anglicky (napr. na medicíne a manažmente UK) alebo v inom jazyku, najmä ak ide o jazyk študovaný ako študijný program, čo je aj prípad maďarčiny v študijných programoch Filozofickej fakulty UK.

Posledné sčítanie obyvateľov, domov a bytov (ďalej len SODB) z roku 2011 registruje v Bratislave 15 307 ľudí, ktorí si uvádzajú maďarčinu ako materinský jazyk. Z celkového počtu obyvateľov mesta to predstavuje 3,7 percenta. Do tohto čísla sa však nezapočítavajú ľudia dochádzajúci za prácou alebo za štúdiom (žijúci napr. v internátoch). Počet maďarsky hovoriacich v meste je tak určite vyšší.

Maďarskí študujúci na vysokých školách v Bratislave sú dobre organizovanou študentskou skupinou. Základňu im poskytuje JAIK (József Attila Ifjúsági Klub – Mládežnícky klub Attilu Józsefa, pomenovaný podľa známeho básnika). Tento spolok bol založený v r. 1964 a organizuje množstvo podujatí. Činnosť pôvodného spolku bola prerušená v rokoch 1991 – 2008. Potom bol znovu obnovený a jeho dnešné

členstvo je veľmi aktívne. Stránka spolku na sociálnej sieti Facebook má takmer 4 700 sledovateľov. Medzi nimi sú však aj bývalí študujúci. Spolok JAIK má tiež facebookovú skupinu s 3 360 členmi. Otázne však zostáva, koľko z nich aktuálne študuje. Najznámejšou aktivitou JAIK-u je organizácia Magyar Buli (Maďarská párty) niekoľkokrát do roka. JAIK okrem spoločenských akcií organizuje aj vzdelávacie a kultúrne podujatia. Z iniciatívy spolku prebehla aj kampaň s názvom *Nechod' na vikend domov* s cieľom propagovať medzi študentmi a študentkami bratislavský spoločenský život. Všetky tieto aktivity poukazujú na živú a organizovanú komunitu maďarských študujúcich v Bratislave. Zároveň, ako tiež vyplýva z mojich interview, ak sa chce niekto mimo školy socializovať v maďarčine, má mnoho príležitostí na kultúrne a iné spoločenské aktivity.

Maďari a Maďarky študujúce v Bratislave majú v porovnaní so slovenskými spolužiakmi o jednu študentskú ubytovaciu možnosť navyše. Ide o Pozsonyi Magyar Szakkolégium (Maďarské kolégium v Bratislave), ktoré bolo založené v r. 2016. Okrem ubytovania poskytuje aj rôzne semináre a workshopy na rozvíjanie líderstva. Ročne sa programu zúčastňuje do 20 mladých ľudí. Dvaja z nich sa zúčastnili aj môjho výskumu.

3. METODOLÓGIA

Výskum jazykových stratégií maďarských študujúcich v Bratislave som realizovala metódou naratívnych interview s maďarskými študujúcimi v Bratislave, ktoré sú súčasťou širšieho výskumu o prichádzajúcich študentoch a študentkách v hlavnom meste (porov. Molnár Satinská, 2017). Venujem sa v ňom nielen maďarsky hovoriacim, ale aj slovensky hovoriacim z rôznych regiónov Slovenska, ktorí prišli za vysokoškolským štúdiom do Bratislavy. Ide o malý kvalitatívny výskum s dvanástimi respondentkami a respondentmi, z toho piatimi maďarsky hovoriacimi a siedmi slovenskými hovoriacimi. Vyberala som ich na základe dvoch kritérií: 1) na začiatku výskumu v r. 2016 mali byť v prvom ročníku na univerzite a 2) ich študijný odbor nemal byť zameraný filologicky. S každým som realizovala opakované naratívne interview trikrát, raz za rok, počas ich prvých troch rokov v Bratislave. Interview boli uskutočnené v rokoch 2016 – 2019. V prvom som sa zameriavala na ich jazykové biografie, jazykové stratégie i postoje a ideológie a v následných interview som na pozadí ich študijného pokroku sledovala možné zmeny a vývin v jazykových postojoch a stratégiách.

Interview s maďarskými študujúcimi zo Slovenska som viedla dvojjazyčne, niektoré tematické okruhy sme prebrali v slovenčine, iné v maďarčine. Pri niektorých častiach interview som výber jazyka nechávala na respondentkách a respondentovi. Nikoho z nich som pred výskumom nepoznala, ale s niektorými som sa počas výskumného obdobia náhodne stretla aj mimo naplánovaného interview, napríklad na nejakom spoločenskom podujatí alebo stretnutí našich spoločných známych.

Všetky mená v mojom výskume sú anonymizované. U mojich respondentiek a respondenta v tomto výskume sa vyskytovali dva typy krstných mien: maďarské, nepreložiteľné do slovenčiny (typu Csilla, Csongor) a maďarská podoba mena, ktoré má aj slovenskú podobu (typu Katalin, János). Pri anonymizácii boli respondentkám a respondentovi pridelené mená rovnakého typu, pretože podoba mena a jej používanie môže súvisieť s identitou, čo nie je zanedbateľné pri interpretácii. Zároveň som ich nechcela označovať skratkami alebo číslami, pretože je dôležité, aby si čitateľstvo mohlo predstaviť ich príbeh. Nechcela som, aby sa na nich nahliadalo striktné ako na vedecké objekty.

4. JAZYKOVÉ BIOGRAFIE

Na tomto mieste predstavím jazykové biografie svojej respondentskej skupiny. Vnímam ich ako podklad pre ďalšie interpretácie, ako základ poznania, z ktorého vychádzajú ich ďalšie jazykové stratégie a individuálny jazykový manažment. Na úvod predstavujem prehľad respondentskej skupiny v tabuľke.

Tabuľka č. 1: Prehľad respondentskej skupiny

Pseudonym	Rok narodenia	Pôvod	Študijný odbor
Anikó	1997	Mad (Nagymad)	farmácia UK
Bea	1996	Čičov (Csicsó)	herectvo VŠMU
Péter	1996	Svodín (Szögyén)	herectvo VŠMU
Csilla	1997	Dolné Saliby (Alsószele)	právo UK
Eszter	1997	Rimavská Sobota (Rimaszombat)	redaktorstvo UK

4.1 Anikó

Anikó v čase môjho výskumu študovala farmáciu v slovenskom študijnom programe. Narodila sa v obci Mad (Nagymad)⁴, ktorá má 528 obyvateľov a podľa SODB 2011 uvádza 94,3 %⁵ z nich ako svoj materinský jazyk maďarčinu.⁶ V Made navštevovala materskú školu s vyučovacím jazykom maďarským a základnú školu tiež s vyučovacím jazykom maďarským v susednej dedine Dolný Štál (Alistál). Na gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským chodila do Bratislavy a bývala v stredoškolskom internáte. Počas trvania môjho výskumu bývala vo vysokoškolskom internáte so slovenskými spolubývajúcimi.

Anikó doma hovorí maďarským nárečím a v Bratislave používa prevažne spisovnú maďarčinu. Po slovensky sa začala učiť na základnej škole. Napriek tomu, že

⁴ V texte používam slovenské geografické názvy obcí, ale pri prvej zmienke udávam aj maďarský názov, pretože pre niektorých čitateľov a čitateľky to môže byť relevantné.

⁵ Údaje čerpám z portálu telepulesek.adatbank.sk

⁶ Zámerne necitujem údaje o národnosti, pretože údaje o materinskom jazyku lepšie reflektujú používanie jazyka. Zároveň počet ľudí s maďarským materinským jazykom býva väčší ako počet ľudí hlásiacich sa k maďarskej národnosti.

navštevovala gymnázium v Bratislave (s vyučovacím jazykom maďarským), očakávala, že sa naučí po slovensky na univerzite. Na univerzite bola príjemne prekvapená, keď ju jej spolužiaci a vyučujúci nebrali negatívne len preto, že je Maďarka. Podobné skúsenosti mala aj v internáte. V druhom ročníku sa vyjadřila, že denne komunikuje aj po slovensky, aj po maďarsky, ale viac po maďarsky.

4.2 Bea

Bea v čase výskumu študovala herectvo na VŠMU. Narodila sa v Čičove (Csicsó), obci s 1 292 obyvateľmi, ktorých 89,4 % sa podľa SODB 2011 hlási k maďarskému materinskému jazyku. Navštevovala škôlku a základnú školu s vyučovacím jazykom maďarským v Čičove a dochádzala na maďarské Gymnázium Jánosa Selyeho v Komárne (Komárom), na Slovensku. Jej rodičia sa zoznámili počas štúdia v Prahe. Bein otec je Čech a naučil sa po maďarsky po tom, ako sa prisťahoval s manželkou do Čičova. So svojimi dvoma deťmi, Beou a jej starším bratom, hovorí po česky. Bea počas štúdia bývala v Maďarskom kolégiu v Bratislave a jej spolubývajúce boli Maďarky.

Beina rodinná situácia je jazykovo komplikovanejšia, keďže jej rodina je maďarsko-česky dvojjazyčná, no žijú na Slovensku na dedine, kde väčšina populácie rozpráva po maďarsky. V Čičove sa používa maďarské nárečie a Bea ho niekedy používa, aj keď je v Bratislave.

Bea sa oficiálne začala učiť po slovensky na základnej škole a slovenčina sa stala jej tretím jazykom po maďarčine a češtine. Spočiatku sa jej veľmi darilo, pretože vďaka kontaktu s češtinou sa učila oveľa rýchlejšie ako jej spolužiaky a spolužiačky z čisto maďarského prostredia. Neskôr sa však čeština ukázala ako problém, pretože v niektorých konkrétnostiach nerozlišovala medzi češtinou a slovenčinou. Beina budúca kariéra herečky úzko súvisí s jazykovým prejavom, a preto je pre ňu plynulosť veľmi dôležitá. V treťom ročníku používala profesionálne aj slovenčinu, aj maďarčinu. Po slovensky hrávala v študentských predstaveniach na VŠMU a po maďarsky v Jókaiho divadle v Komárne.

4.3 Péter

Péter tiež študuje herectvo na VŠMU. Pochádza zo Svodína (Szőgyén), obce s 2 574 obyvateľmi, z ktorých 74,9 % uvádza ako svoj materinský jazyk maďarčinu. Od 7 rokov žije v Komárne (Komárom) na Slovensku, ktoré má 34 349 obyvateľov a z nich 58,5 % si uvádza materinský jazyk maďarský. Chodil do škôlky s vyučovacím jazykom maďarským v Želiezovciach (Zseliz). Rok chodil na základnú školu s vyučovacím jazykom maďarským vo Svodíne a potom pokračoval v Komárne na maďarskej základnej škole aj Gymnáziu Jánosa Selyeho.

Počas prvého ročníka na vysokej škole v Bratislave býval v slovenskom internáte so slovenským spolubývajúcim. Od druhého ročníka býval aj on v maďarskom kolégiu v Bratislave a jeho spolubývajúci boli Maďari. Péter tiež pociťuje zmeny vo svojom používaní maďarčiny. Počas nášho druhého interview spomenul, že je preň

ho ťažšie tvoriť *slam poetry* ako predtým. V treťom ročníku používal profesionálne aj slovenčinu, aj maďarčinu. Rovnako ako Bea hrával po slovensky v študentských predstaveniach na VŠMU a po maďarsky v Jókaiho divadle v Komárne.

Péter má zo slovenčiny európsku skúšku ECL na úrovni C1. Spravil si ju v maturitnom ročníku na gymnáziu.

4.4 Csilla

Csilla študuje právo na Univerzite Komenského. Pochádza z Dolných Salíb (Alsószele), kde si podľa SODB 2011 z 1 933 obyvateľov 74,5 % uvádza maďarčinu ako materinský jazyk. Keď mala sedem rokov, presťahovala sa aj s rodinou do Želiezoviec (Zseléz). Tam navštevovala základnú školu s vyučovacím jazykom maďarským. Potom pokračovala na gymnáziu s vyučovacím jazykom maďarským v Bratislave. V tom čase bývala v stredoškolskom internáte s maďarskými spolužiakmi. Po nástupe na univerzitu sa presťahovala na vysokoškolský internát, kde mala slovenské spolubývačky. Od druhého ročníka bývala s priateľom a jeho mamou v byte v Bratislave.

Csilla má bohaté nárečové pozadie, každá jej stará mama hovorila iným nárečím. Csilla tvrdí, že vie medzi oboma prepínať, no najčastejšie používa spisovnú maďarčinu. V škole sa zúčastňovala mnohých jazykových súťaží, vrátane súťaže *Pekná maďarská reč – Szép magyar beszéd* organizovanej Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Počas nášho druhého interview povedala, že jej maďarčina sa zhoršuje, pretože už nie je taká „vyberaná“. Častejšie ju používa len v súkromnej sfére so svojou rodinou a priateľmi.

Csilla sa po slovensky učila od materskej škôlky, no tvrdí, že slovenčinu začala aktívne používať až po tom, ako si našla brigádu v letnom tábore pre slovenské deti.

4.5 Eszter

Eszter študuje redaktorstvo na Univerzite Komenského. Vyučovacím jazykom jej odboru je maďarčina. Narodila sa v Košiciach (Kassa), ale od svojich 18 mesiacov bývala v Rimavskej Sobote (Rimaszombat), kde sa podľa SODB 2011 z 24 640 obyvateľov hlási 31,53 % k maďarčine ako materinskému jazyku. Hoci jedna jej stará mama bola Slovenka, odmietala so svojimi vnúčatami hovoriť po slovensky. Eszter v Rimavskej Sobote navštevovala škôlku, základnú školu i gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským. Po presťahovaní sa do Bratislavy za vysokoškolským štúdiom bývala v internáte. Prvý rok bývala s jednou Slovenkou a jednou Maďarkou. V druhom ročníku bývala s dvoma Maďarkami a v treťom ročníku so svojím priateľom, Maďarom.

Eszter rozpráva po maďarsky s palóckym prízvukom. Palócke nárečie je pre maďarsky hovoriacich ľahko rozpoznateľné, lebo je pre nich veľmi výrazné. Eszter sa ho nesnaží zbaviť.⁷ V Bratislave sa málokedy stretáva s inými používateľmi tohto

⁷ Problematike maďarských nárečí na Slovensku sa venuje primeraná pozornosť, porov. napr. štúdiu Anny Sándorovej a Ildikó Vančo *Maďarské nárečia na Slovensku: súčasnosť a budúcnosť* v tomto čísle

nárečia. Tu je obklopená najmä hovoriacimi z Dunajskej Stredy a okolia (Žitného ostrova). Keď si niekto všimne jej prízvuk, väčšinou ho pochváli. S negatívnymi reakciami sa Eszter nestretla.

Eszter sa začala učiť po slovensky v škôlke, ale do prvého ozajstného kontaktu so slovenčinou sa dostala pri návštevách lekárskeho zariadenia a na strednej škole. Jej gymnázium totiž malo triedy aj s vyučovacím jazykom slovenským.

Napriek tomu, že slovenčinu používa pravidelne, stále väčšinu času hovorí po maďarsky. Väčšina jej priateľov je maďarsky hovoriaca a našla si aj brigádu, kde používa hlavne maďarčinu. Hoci sa preto cíti trochu sklamaná, pretože to nenapĺňa jej pôvodné očakávania na zlepšenie sa v slovenčine, neplánuje svoje jazykové správanie meniť.

5. JAZYKOVÉ STRATÉGIIE MAĎARSKÝCH ŠTUDUJÚCICH V BRATISLAVE

5.1 Základné modely

V rámci individuálneho jazykového manažmentu maďarských študujúcich v Bratislave sa ukazuje niekoľko základných modelov jazykového správania. Tieto modely súvisia s používaním jazykov na osi medzi slovenčinou a maďarčinou, pričom prítomné môžu byť aj iné jazyky, ktorým sa podrobnejšie v tomto texte nevenujem. Nazývam ich modelmi, pretože opisujú hypotetické jazykové správanie. V realite hovoriaci môžu patriť v rôznych obdobiach do rôznych modelov. Prvý model, ktorý nie je priamo doložený v mojej vzorke, naznačuje totálne odklonenie sa od materinského jazyka a charakterizuje ho úplné prepnutie do slovenčiny vo všetkých sférach. Tento model nie je typický pre študujúcich, ktorí majú silné väzby na rodinu a bývalých spolužiakov, čím je u nich stále aktívna komunikácia v maďarčine (aj keď pre niektorých iba v súkromnej sfére). Druhý model sa blíži tomu, čo sa v literatúre nazýva vyvážený alebo symetrický bilingvizmus (porov. napr. Štefánik, 2004), hoci tento pojem bol už viackrát spochybnený ako nereálny (porov. napr. Tancer, 2016, s. 11 – 15). Ide skôr o snahu o vyvážený bilingvizmus, čiže vedomý individuálny jazykový manažment zameraný na rozvoj oboch jazykov, na ich paralelné používanie v rozličných sférach. Dochádza k nemu u takých hovoriacich, ktorí pracovne aj súkromne používajú oba jazyky. V mojom výskume do tohto modelu spadajú Bea a Péter študujúci na VŠMU. Obaja vedome rozvíjajú svoje jazykové kompetencie v slovenčine aj maďarčine tak, aby mohli hrať v slovenských aj maďarských profesionálnych divadlách (a v praxi už aj hrajú). Majú slovenské aj maďarské kontakty v rámci rovesníckej skupiny, bývajú v maďarskom internáte v Bratislave a ich spolužiaci na VŠMU sú slovenskí hovoriaci. Tretí model sa dá prirovnať k funkčnému bi-

Jazykovedného časopisu. Stigmatizovanie nárečí a uprednostňovanie štandardnej variety podľa nich prispieva k urýchleniu výmeny jazyka v prospech slovenčiny namiesto štandardnej variety maďarčiny.

lingvizmu, pričom nehodnotím jazykovú znalosť, ale frekvenciu používania jazykov. Hovoriaci v tomto prípade v rôznych sférach používa rôzne jazyky. V mojej vzorke ide o Anikó a Csillu. Anikó študuje po slovensky, ale na univerzite si so spolužiakmi vytvorili maďarskú skupinku, v rámci ktorej sa socializujú aj učia. V inter náte má spolubývajúce Slovenky, ale netrávi s nimi veľa času. Csilla študuje a pracuje po slovensky, ale v súkromí používa viac maďarčinu, pretože býva s maďarským priateľom a angažuje sa v maďarských organizáciách. Štvrtý model charakterizuje odklon od slovenčiny, ktorú hovoriaci používajú len v ojedinelých prípadoch, v komunikácii s úradmi či službami v hlavnom meste. V ich pracovnom aj súkromnom živote dominuje maďarčina. V mojej výskumnej vzorke tento model reprezentuje Eszter. Eszter po maďarsky aj študuje, má maďarského priateľa, s ktorým býva, angažuje sa v maďarských organizáciách, aj v práci používa maďarčinu a má maďarský okruh priateľov.

Modely jazykového správania pomáhajú zorientovať sa v spleti manažmentov viacjazyčnosti, ale sú to len modely a jazyková realita je omnoho komplexnejšia.⁸ Jednotliví hovoriaci môžu tendovať k nejakému modelu, ale po zmene niektorých faktorov (práca, štúdium, bývanie, vzťah a pod.) sa ten model môže zmeniť. Ako vyplýva už z načrtnutia modelov, maďarskí hovoriaci v Bratislave v rámci individuálneho jazykového manažmentu riešia jazykové problémy súvisiace jednak s udržiavaním svojho materinského jazyka a jednak s kompetenciou v slovenčine.

5.2 Zachovávanie materinského jazyka – maďarčiny

Maďarskí hovoriaci majú po príchode do Bratislavy rôzne očakávania týkajúce sa ich materinského jazyka. Tí, ktorí o tom uvažujú, majú niekedy obavy z toho, či o svoj materinský jazyk alebo jeho kvalitu (úroveň) nemôžu prísť. Iní o tom neuvažujú a prekvapí ich, ak niekto komentuje ich maďarčinu pri návrate do domáceho prostredia. Do popredia tu vystupuje otázka znalosti vo vzťahu k materinskému jazyku, ktorú uchopuje aj Juraj Dolník (2018). Znalosť súvisí s prirodzenosťou, komunikačnou racionalitou aj komunikačným komfortom. Ovládanie jazyka môže byť problematizované a tiež súvisí s mocou, s tým, kto inštitucionálne rozhoduje.

U mojich respondentiek a respondenta prevláda silné jazykové povedomie a vzťah k materinskému jazyku si kultivujú na rôznych úrovniach. Zároveň po príchode do Bratislavy všetci riešia otázku, ako bude ich maďarčina a maďarskosť prijatá slovenskou väčšinou, či bude predstavovať hendikep alebo dôvod na vysmievanie. V tejto časti predstavím konkrétne skúsenosti s maďarčinou v Bratislave a stratégie jej zachovávanía.

⁸ István Lanstyák (2018) opisuje a typologizuje rôzne stratégie manažovania jazykových problémov, pričom zdôrazňuje, že môžu byť plánované aj neplánované, realizované aj nerealizované a často pri nich ide o manažment všeličoho (napr. diskurzu, okolností používania jazyka, ideológií), len nie jazyka samotného.

Anikó si počas svojho vysokoškolského štúdia všimla niekoľko drobných znakov jazykovej zmeny/straty týkajúcich sa jej maďarčiny, čo priznala v druhom interview. Hovorila o tom, ako občas cíti, že jej maďarčina je menej plynulá, hlavne ak hovorí o svojom štúdiu a vtedy jej skôr napadajú slovenské slová. Anikó má pocit, že ak by aj chcela prestúpiť na rovnaký odbor na univerzite v Maďarsku, opäť by musela začínať od začiatku, pretože by sa musela terminológiu naučiť odznova. V treťom interview podrobnejšie vysvetľovala, ako spolu so svojimi maďarskými spolužiakmi používajú maďarčinu. Zvyknú sa spolu učiť aj zabávať. Aj keď výučba prebieha po slovensky, pri spoločnom učení sa používajú maďarčinu a niekedy sa v ich prejavoch vyskytujú vety ako: *Most akkor csináljuk meg ezt a példát kyselina octovára.*⁹ V súlade s opisovaním cieľov a funkcií prepínania kódov v maďarskej komunite na Slovensku sa podľa Istvána Lanstyáka (2000) takéto vyjadrenia nemusia vnímať ako jazykový deficit v maďarčine, ale ako príznak špecifickej identity Maďarov zo Slovenska. S hovorením po maďarsky na verejnosti má Anikó pozitívne skúsenosti, okrem zopár situácií, keď na nich niekto zazeral. Vo všeobecnosti zaznamenala pozitívne reakcie, alebo žiadne.

Bea vedome pracuje na tom, aby si zachovávala svoju maďarčinu aj v Bratislave. Vybrala si podľa toho aj bývanie v Maďarskom kolégiu. Svoje rozhodnutie v prvom interview zdôvodňuje: *Tudtam, hogy a suliban, szóval az időm kilencven százalékat elveszi az iskola, és ott csak szlovákuł fogok beszélni. És kicsit olyan fellélegzés, ez olyan, hogy bemegyek a koliba, és ott vannak a szobatársaim, és magyarul beszélnek, és akkor magyar szót hallok. És tudom, hogy saját dolgomat ezzel nehezítem meg, de nem akartam se a magyar közegtől, se a magyar nyelvtől elszakadni ennyire.*¹⁰ Okrem ubytovania sa pravidelne zúčastňuje podujatí JAIK-u a iných maďarských podujatí v Bratislave. Od tretieho ročníka využíva maďarčinu aj profesionálne a môže tak porovnať, aké je to pracovať (hrať) po slovensky a po maďarsky: *Dobré (smiech), veľmi dobré, bolo to ľahšie, lebo som sa nemusela koncentrovať na to, aby som niečo dobre vyslovila, alebo na ten text, ale skôr na hranie, že tá jazyková bariéra, ktorú som sa snažila za tie roky odbúrať, tam teraz vôbec nebola. Bolo to ľahšie a dobrá skúsenosť hlavne že.*

Péter po prvom ročníku sám na sebe pocítil, že sa jeho maďarčina mení. Na jednej strane sa mu horšie tvorila poézia (slam poetry), nenapadali mu dost' rýchlo niektoré slová. Na druhej strane mu doma v Komárne počas leta niektorí rovesníci hovorili, že v jeho maďarskom prejave cítiť vplyv slovenčiny. Pre Pétra to bol impulz, aby sa viac venoval svojej maďarčine. Jedným z riešení preňho bolo, že zmenil ubytovanie a aj on začal bývať v Maďarskom kolégiu. Začal sa tiež viac zapájať do

⁹ Spravme si teda ten príklad na kyselinu octovú.

¹⁰ Vedela som, že deväťdesiat percent môjho času vezme škola, a tam budem rozprávať iba po slovensky. A je to trochu také vydýchnutie, je to také, že vojdem do kolégia a tam sú moje spolubývajúce a hovoria po maďarsky, a tak počujem maďarčinu. A viem, že si to tým sťažujem, ale nechcela som sa až tak odtrhnúť od maďarskej komunity ani od maďarčiny.

maďarského kultúrneho života v Bratislave. Rovnako ako Bea aj on začal používať maďarčinu profesionálne. O svojich skúsenostiach v treťom interview hovorí: *To bolo veľmi zaujímavé, lebo tu v Bratislave robili sme veci len po slovensky, snažili sme sa čo najrýchlejšie naučiť po slovensky a hrať tak, aby sme nemali maďarský prízvuk alebo čo najmenej, a teraz z ničoho nič sme dostali takú veľkú úlohu a teraz sme pracovali na tom, aby sme nemali slovenský prízvuk. (...) Aj ja to cítim, keď hrám po maďarsky, mám väčšiu istotu, lebo viem, že keď hocičo sa stane na javisku, tak viem to nejako zachrániť.*

Csilla používa maďarčinu skôr v súkromnej sfére, hoci dosť intenzívne. Počas 2. ročníka chodila do maďarského tanečného súboru v Šamoríne, pracovala v maďarskej mládežníckej organizácii, pomáhala s organizáciou rôznych maďarských podujatí. Napriek tomu v druhom interview uvádza, že cíti, že sa jej maďarčina „kazi“. Toto tvrdenie podporuje tým, že ju opravil nejaký známy z Maďarska. Po tejto skúsenosti sa začala svojej maďarčine viac venovať, napríklad si aktívne vyhľadáva odbornú terminológiu v slovníkoch.

Eszter má spomedzi mojich respondentiek najintenzívnejší kontakt s maďarčinou. Samu ju prekvapilo, že sa v Bratislave dá žiť prakticky iba po maďarsky. Vzhľadom na to, že jej maďarčina je regionálne príznaková, v jej prejave sa mení skôr tento aspekt. Do jej prejavu neinterferuje do takej miery slovenčina ako iné variety maďarčiny na Slovensku. Prejavuje sa to v slovnej zásobe aj výslovnosti. Eszter na to upozornili rodičia.

5.3 Jazykové kompetencie v slovenčine

Jedným z dôvodov, prečo si maďarskí študujúci zo Slovenska vyberajú vysokú školu v Bratislave, je aj možnosť zdokonaľiť sa v slovenčine. V rámci môjho výskumu ma zaujímalo, ako sa tieto očakávania naplňujú v praxi počas prvých troch rokov štúdia. U mojich respondentiek a respondenta je charakteristický počiatočný strach a rešpekt pred novým jazykovým prostredím. Zvyšovanie jazykového sebavedomia súvisí s pozitívnymi skúsenosťami so slovenskými hovoriacimi. Na druhej strane sú očakávania týkajúce sa napredovania v slovenčine často nenaplnené, lebo nenastávajú tak rýchlo, ako si maďarskí študujúci predstavovali. So slovenčinou súvisia aj stratégie prepínania, lebo prítomnosť slovenčiny a slovenských hovoriacich otvára tieto možnosti.

Anikó prichádzala do Bratislavy s tým, že v jej rodine vie každý výborne po slovensky (hoci doma komunikujú iba po maďarsky) a jej ambíciou bolo vyrovnať sa im. U Anikó veľmi dobre vidieť rozpor medzi tým, čo je komunikačná znalosť a čo je požadovaná „ideálna“ úroveň. Slovenčinu sa učila od základnej školy, ale má pocit, že sa jej nepodarilo osvojiť si ju ani do maturity. Dúfala, že sa jej to podarí počas štúdia na univerzite. Svoju kompetenciu na začiatku výskumu charakterizuje takto: *Igen, a kommunikációval úgy vagyok, hogy eleinte nehezen beszélek, bár mint a batorság szintjén. Most már úgy vagyok vele, hogy tudom, hogy hibásan beszélek, nem teljes a szókincsem, de egyre bátrabban. Hogyha valamit nem értenek, úgyis*

visszakérdeznek. *De meg szoktam értetni magamat.*¹¹ V druhom interview svoj pokrok komentovala takto: *Nem érzem, hogy fejlődtem, de a csoporttársak mondják, hogy mennyire bátrabban beszélek. Hogy a hibák még ott vannak, bár kevesebb, de sokkal bátrabban.*¹² Anikó vysvetľuje, že hovorí častejšie, počas prvého ročníka sa neodvážila len tak niekoho osloviť. V druhom ročníku sa aj sama od seba zapojí do rozhovoru so spolužiakmi. Ich reakcia je taká, že si všimnú, že je Maďarka, ale väčšinou na to nijak nereagujú. Niektorí ju opravujú, ale tým je vďačná. V treťom interview sme sa opäť rozprávali o jej pocitoch spojených s pokrokmi v slovenčine. Na otázku, či sa jej slovenčina zlepšila, odpovedala takto: *„Asi trochu. Asi trochu. Vidím to tak, že trochu lepšie sa rozprávam, nie som taká nervózna. A neviem, ľahšie sa rozprávam so Slováckmi, lebo to bolo pre mňa také, že joj, nechcem s ním rozprávať sa, lebo viem, že vedľa, že neviem tak dobre po slovensky a mám prízvuk a všetko, ale teraz už to je mi jedno. Ale cítim ešte tie jazykové bariéry.* Najväčšie zmeny v jej slovenskom jazykovom prejave badať v rovine sebavedomia. Keď hovorí o jazykových bariérach, vníma ich ako nevýhody napr. pri skúškach. Pociťuje zvýšenú potrebu učiť sa viac v porovnaní s jej slovenskými spolužiakmi a spolužiačkami, keďže nemôže pri skúškach jednoducho improvizovať. Uvedomuje si vyššiu mieru stresu a hoci to už nemusí byť jazykový faktor, ona ho tak vníma. Pri našom treťom interview priznala, že ľutuje, že zostala študovať na Slovensku. Ak by sa mohla rozhodnúť ešte raz, išla by na univerzitu do Maďarska.

Bea v treťom interview ilustrovala svoj pokrok v slovenčine príkladom písania bakalárskej práce, ktoré jej išlo oveľa plynulejšie ako písanie seminárnych prác v nižších ročníkoch. **Péter** reflektuje svoj pokrok v slovenčine do hĺbky. Zaujímavé je, že v maturitnom ročníku si ešte v Komárne spravil certifikát ECL C1 zo slovenčiny, čo znamená, že jeho úroveň bola pokročilá. Napriek tomu sa ako pokročilý hovoriaci v prvom ročníku na vysokej škole neidentifikoval. Prvé mesiace v Bratislave boli preňho ťažké v tom, že sa prvýkrát ocitol na dlhšiu dobu v inom ako maďarskom jazykovom prostredí. Komunikácia v slovenčine ho veľmi unavovala, pretože si vyžadovala vysokú mieru sústredenia. V druhom interview hodnotil svoj pokrok tak, že vnímal rozvoj svojej slovnej zásoby. Svoju jazykovú stratégiu v triede v druhom ročníku opisuje nasledovne: *Már nem félek szlovákul beszélni, bár néha vala-mit rosszul mondom, nem tudom összerakni, ha osztályközösségben vagyunk, akkor elmondom rosszul, próbálok körülírni, és eleve úgy kérdezem meg, hogy hogy van helyesen.*¹³ Péter oceňuje, keď ho ľudia opravujú, je to preňho spôsob, ako sa lepšie

¹¹ Áno, s komunikáciou je to tak, že na začiatku hovorím ťažko, akože na úrovni odvahy. Teraz už to mám tak, že viem, že hovorím s chybami, nemám úplnú slovnú zásobu, ale hovorím čoraz odvážnejšie. Ak niečomu nerozumiem, aj tak sa spýtajú. Ale väčšinou mi rozumejú.

¹² Nemám pocit, že by som sa zlepšila, ale moji spolužiaci hovoria, že hovorím oveľa odvážnejšie. Že síce stále robím chyby, ale už menej a som oveľa odvážnejšia.

¹³ Už sa nebojím hovoriť po slovensky, hoci niekedy niečo poviem zle, neviem to vyjadriť, ak sme v triede so spolužiakmi, tak to poviem zle, skúšam to opísať a rovno sa opýtam, ako sa to povie správne.

naučiť jazyk. V čase nášho tretieho interview písal svoju bakalársku prácu a z tohto pohľadu ohodnotil aj svoj pokrok v slovenčine: *Oveľa ľahšie to ide, lebo keď v prvom ročníku sme mali odovzdať nejakú prácu, tak veľa som rozmýšľal, teraz čo a ako, alebo som to robil tak, že rýchlo som to napísal po maďarsky a potom som to preložil, alebo niekto mi pomohol. Aj teraz som to tak chcel urobiť, že však čo, rýchlo to napíšem po maďarsky, no ako som čítal knihy a hľadal som materiály, to bolo všetko po slovensky a to bolo oveľa ťažšie toto preložiť do maďarčiny, napísať a potom zase po slovensky, tak som rozhodol, že radšej píšem to po slovensky, lebo možno to bude trvať o hodinu alebo o dve hodiny viac, ale bude to pre mňa oveľa lepšie.* Tiež však spomenul svoje sklamanie z toho, že neovláda slovenčinu na takej úrovni, akú by očakával po troch rokoch štúdia v Bratislave. Pripisoval to však tomu, že začal hrať divadlo aj v Komárne, kde sa viac sústreďoval na svoj maďarský prejav. Stále sa pri používaní slovenčiny cíti neisto, ale jeho sebavedomie pri hovorení sa výrazne zvýšilo: *V prvom ročníku strašne som sa bál rozprávať po slovensky. Napríklad s cudzími ľuďmi. Tak veľa som nerozprával, len so spolužiakmi a tých som poznal. Teraz už nie. Teraz to beriem tak, že keď poviem niečo zle, tak poviem, však čo sa stane. Oveľa lepšie, keď hovorím, potom sa naučím lepšie.*

Csilla počas nášho prvého interview uviedla: *Féltem. Nagyon féltem. Sőt igazából úgy folyékonyabban most mondhatom, hogy már kezdem kapizskálni. De még mindig vannak hibáim.*¹⁴ V prvom ročníku si na prednáškach často sadala dopredu, aby dobre videla a rozumela, neskôr to už nebolo potrebné. Počas nášho druhého interview povedala, že má pocit, že jej slovenčina sa zlepšuje. Odôvodňovala to tým, že chodí na slovenskú univerzitu a musí skladať všetky skúšky po slovensky. S používaním slovenčiny má niekoľko pozitívnych skúseností. Jej slovenskí známi ju pochválili a sama má pocit, že stratila maďarský prízvuk. Mala však aj niekoľko negatívnych skúseností. Napríklad jej jeden vyučujúci pri skúške povedal, že má jazykové bariéry, a dal jej známku Fx. Poznamenala k tomu: *Tudtam az anyagot, lehet, hogy nem úgy mondtam, mint a tanár akarta. Tipikus olyan tanár, akitől mindenki fél, szlovákok is.*¹⁵ Počas nášho tretieho interview sa vyjadrila k svojim slovenským jazykovým schopnostiam: *Biztos, hogy fejlődik mindig, és még mindig van hová fejlődnöm, de sokat segít, hogy cégből is, hogy ott nonstop kommunikálok.*¹⁶ Spomenula aj situácie, v ktorých sa jej kamaráti smejú pre jej gramatické chyby, predtým, ako ju opravia. Ona to však berie pozitívne, ako súčasť učebného procesu. Tvrdí, že takéto komentáre boli častejšie v prvých dvoch ročníkoch a postupne sa vytrácajú. V slovenčine sa tiež cíti sebavedomejšie, verí, že jej slovná zásoba sa výrazne rozšírila.

¹⁴ *Bála som sa. Veľmi som sa bála. Dokonca v skutočnosti môžem až teraz povedať, že tak plynulejšie začínam chápať. Ale ešte stále robím chyby.*

¹⁵ *Látku som vedela, možno že som to nepovedala tak, ako to chcel učiteľ. Je to taký typický učiteľ, ktorého sa všetci boja, aj Slováci.*

¹⁶ *Určite sa stále vyvíja, a ešte stále sa mám kam vyvíjať, ale veľa pomáha, že aj vo firme komunikujem nonstop.*

Eszter v prvom interview komentuje svoje počiatočné skúsenosti so slovenčinou takto: *Az a baj, hogy eleinte én nagyon-nagyon féltem, és nem mertem beszélni. Inkább olyan volt, hogy akkor nem kell a fagyí, mert nem merem elmondani jól, de utána aztán ez így átment.*¹⁷ Keď som sa jej opýtala, kedy sa toho strachu zbavila, povedala: *Az az igazság, hogy csak most érzem, hogy már merek beszélni, mert még tavaly is olyan volt, hogy nem merek beszélni, mert nagyon féltem attól, hogy hogy fognak hozzám viszonyulni a többiek, meg hogy kinevetnek, vagy kijavítanak. Meg volt is olyan rossz élményem is, nem is az, hogy szlovákoktól, hanem a saját osztályomba, hogy valamit rosszul mondtam, és akkor így kinevettek, hogy rosszul ragoztam.*¹⁸ Stalo sa to počas vyučovacej hodiny na jej gymnáziu v Rimavskej Sobote. Jej skúsenosť v Bratislave bola úplne iná: *És most már olyan, hogy itt intrin lakom, és körül vagyok véve szlovákokkal, és annyira normálisan reagálnak arra, hogy én magyar vagyok, és segítenek, úgyhogy egyszerűen merek beszélni. Sokkal jobban.*¹⁹ So Slovákmi v Bratislave má lepšie skúsenosti ako doma na východnom Slovensku. Počas druhého ročníka začala po slovensky hovoriť menej. Po maďarsky hovorila v škole, so spolubývajúcimi, s priateľom a rodinou a aj v práci. Bola aj trochu sklamaná, pretože si pôvodne Bratislavu vybrala na štúdium preto, aby sa zlepšila v slovenčine. V našom treťom interview svoju kompetenciu v slovenčine ohodnotila takto: *Javulni nem javult, csak jobban merek beszélni.*²⁰ Ilustrovala to príkladom telefonátu v slovenčine: *Először át kell gondolnom, fel kell készülnöm, de már nincsen, hogy félőráig szorongatom a telefonomat, és aztán hívom fel, hanem veszek egy mély levegőt, és felhívom az illetőt.*²¹

Typickou stratégiou maďarských hovoriacich pri kontakte so slovenskými hovoriacimi je prepnutie do slovenčiny pri príchode slovenských hovoriacich. Je to každodenná záležitosť na chodbách vysokých škôl. Z opačného pohľadu slovenskí študujúci práve takto identifikujú svojich maďarských spolužiakov. **Anikó** opisuje túto stratégiu takto: *Mondom, ha több szlovák van körülöttünk, és látunk, hogy figyellik, akkor rögtön váltunk szlovákra, hogy értsék, és ne érezzék rosszul magukat.*²² Niekedy však neidentifikujú dosť rýchlo, že sa objavil niekto nehovoriaci po maďar-

¹⁷ Problém je to, že na začiatku som sa veľmi, veľmi bála a neodvažovala som sa rozprávať. Bolo to také, že radšej si nedám zmrzlinu, lebo sa to neodvážim dobre povedať, ale potom to nejak prešlo.

¹⁸ Pravda je taká, že až teraz cítim, že už sa odvažujem rozprávať, lebo ešte vlni som sa neodvážila, lebo som sa veľmi bála toho, že ako sa ostatní budú ku mne správať a že sa mi budú vysmievať alebo ma opravovať. A mala som aj takú zlú skúsenosť, ani nie so Slovákmi, ale vo vlastnej triede, že som niečo zle povedala a tak sa mi vysmiali, že som niečo zle vyskloňovala.

¹⁹ A teraz je to také, že tu bývam na intráku, som obklopená Slovákmi a oni tak normálne reagujú na to, že som Maďarka, a pomáhajú mi, že sa tak jednoducho odvažujem rozprávať. Oveľa viac.

²⁰ Zlepšiť sa to nezlepšilo, len som v rozprávaní odvážnejšia.

²¹ Najprv si to musím premyslieť, pripraviť sa, ale už to nie je také, že pol hodiny stískam telefón a potom zavolám, ale zhlboka sa nadýchnem a dotyčnému zavolám.

²² Vravím, ak je okolo nás viac Slovákov a vidíme, že dávajú pozor, tak hneď prepneme do slovenčiny, aby rozumeli a necitili sa zle.

sky, a stalo sa im, že slovenskí spolužiaci hádali, o čom asi hovoria. Spolubývajúce Anikó sa už naučili aj niekoľko maďarských fráz.

Bea a **Péter** chodia na rovnakú školu aj bývajú v rovnakom internáte. Pri kontakte so slovenskými spolužiakmi mali pôvodne rovnakú stratégiu ako Anikó, nerozprávali sa pred nimi po maďarsky, aby to nevyznelo neslušne. Neskôr však opisujú situácie, keď naschvál hovoria po maďarsky aj pred nimi, zo žartu, a niekedy sa stane, že aj slovenskí spolužiaci rozumejú, lebo poznajú kontext. U **Bey** a **Pétra** sa tiež vyvinulo pravidlo, že v škole rozprávajú po slovensky a v internáte po maďarsky. Oba sverne tvrdia, že aj keď idú spolu domov zo školy, po ceste sa zhovárajú po slovensky, ale od momentu, keď vložia kľúč do zámku, prepnú na maďarčinu.

6. FAKTORY OVPLYVŇUJÚCE INDIVIDUÁLNY JAZYKOVÝ MANAŽMENT

Podľa T. T. Nguyenovej (2019) sú základnými faktormi ovplyvňujúcimi individuálny jazykový manažment u študujúcich rodinné zázemie, inštitúcia a rovesnícka skupina. V prípade mojej vzorky je kľúčový ešte jeden faktor, emocionálny, a síce strach.

6.1 Rodinné zázemie

Pre moje respondentky a respondenta predstavujú rodičia často jazykové vzory. Rodičia do veľkej miery nastavili ich jazykovú identitu ako „maďarskú zo Slovenska“, pretože im odovzdali svoj materinský jazyk v rodine a zapísali ich do základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Na to nadviazali strednými školami s rovnakým vyučovacím jazykom a povzbudením k štúdiu na slovenských (bratislavských) vysokých školách.

Anikó svoju rodinnú situáciu zhrnula nasledovne: *Ale u nás vedia všetci perfektne po slovensky, okrem mňa. Doma hovoríme po maďarsky, len niekedy s malou neterou aj po slovensky, aby si zvykla.* Jej rodičia vyslovene nechceli, aby išla študovať do Maďarska, lebo sa obávali, že sa odtiaľ už nevráti. **Beina** rodina je výnimočná, lebo je maďarsko-česky dvojazyčná, ale aj v tejto rodine predstavuje mama (Maďarka) pozitívny vzor odvážnosti pri komunikácii po slovensky. **Bea** to ilustruje príhodou z detstva, keď jej mama vedela vždy všetko vybaviť u slovensky hovoriacich lekárov: *Ale bola tam so mnou vždy mama a videla som, že ona vždy suverénne aj česky, aj slovensky, aj tým miešaným jazykom hovorí a vôbec sa nebála, že niečo bude neadekvátne alebo nedobre hovoriť.* V rodine **Pétra** a **Csilly** sú rodičia aj z učiteľského prostredia a ich jazykové zázemie je dané aj týmto faktom. **Eszter** pochádza z kultúrne prominentnej rodiny, jej otec je spisovateľ, mama novinárka, pracuje pre regionálnu TV. U nich v rodine je reflexia jazykov a menšinovej identity na dennom poriadku. Toto prostredie ovplyvnilo aj **Eszterin** výber vysokej školy (redaktorstvo v maďarskom jazyku). Rodičia jej odporúčali, aby išla na univerzitu do veľkého

mesta, ale nechceli, aby išla do Maďarska, aby si rozšírila aj iné ako maďarské obzory a boli tam aj dôvody praktickej dostupnosti. Eszter sa s otcom radí aj v otázkach slovenčiny.

6.2 Inštitúcia

Moje respondentky a respondent študujú na Vysokej škole múzických umení a na Univerzite Komenského. Tí, ktorí študujú na UK (redaktorstvo v maďarskom jazyku, farmáciu a právo), nespomínali počas interview nejaké konkrétne opatrenia alebo jazykové záležitosti svojich katedier a fakúlt. Keďže pri štúdiu herectva je jazyk kľúčový, VŠMU s jazykovými zručnosťami svojich študujúcich pracuje. Je veľmi otvorená k študujúcim s iným materinským jazykom. Umožňuje prijímacie konanie s tlmočníkom a v rámci ústneho pohovoru na herectve si zvyknú vypočúť aj dielo v materinskom jazyku. V rámci prijímacieho konania je súčasťou 3. kola aj skúška slovenskej výslovnosti a opakovanie jazykolamov. V tejto situácii Bei povolili použiť aj maďarský jazykolam. Po tom, čo ich aj s Péterom prijali, im už vyučujúci odporúčali, aby spolu hovorili po slovensky, aj keď sú sami, aby si zlepšili slovenčinu. Bea v treťom interview opisuje, ako vyzerá opravovanie ich slovenčiny počas štúdia: *A aj na hodinách nás opravujú. A to sme aj chceli, aby nás ihneď, keď niečo hovoríme špatne alebo gramaticky zle, tak nás opravia, ale niekedy je to také, že začnem hovoriť po slovensky a idú mi tie slová a veľmi do toho sa zrýchľujem a potom, keď ma zastavia každú piatu minútu, piatu sekundu, tak to je dosť na nervy, ale musíme to akceptovať.*

6.3 Rovesnícka skupina

Pre všetkých zúčastnených v tomto výskume platí, že majú popri štúdiu slovenskú aj maďarskú rovesnícku skupinu. Slovenskí môžu byť spolužiaci a spolubývajúci, maďarský je okruh priateľov z detstva a gymnaziálnych čias a tiež noví kamaráti a kamarátky z bratislavského študentského prostredia. Obe skupiny rovesníkov sú dôležité. Slovenská je kľúčová pri budovaní sebavedomia v slovenčine, maďarská pri zachovávaní materinského jazyka.

V prípade študentky farmácie **Anikó** je pôsobivé, ako sa vedel zomknúť malý okruh maďarských študujúcich. V ročníku bolo spočiatku celkovo 200 študujúcich, z toho 9 maďarských. Pomerne rýchlo sa navzájom identifikovali odpočutím maďarských rozhovorov na chodbách alebo maďarskými menami v prezenčných listinách. Zomkli sa a stala sa z nich študijná aj priateľská skupina. Komunikujú spolu cez facebookovú skupinu. Chodia spolu aj na rôzne spoločenské podujatia, napr. organizované JAİK-om. So slovenskými rovesníkmi prichádza Anikó do kontaktu v škole a v internáte. V prvom interview opisovala ich interakciu nasledovne: *Épp tegnap beszélünk, hogy van ez a prízvukom, teljes mértékben a magyar prízvukom, a barátaimmal szoktunk mondani, hogy szebben beszéllek szlovákul magyar tájszólással mint magyarul, de nem szóljak meg a hibákat se, pedig mondtam, hogy ha hibám*

van, javítsatok ki, így tanul az ember, de csoporton belül senki, nem érzem, hogy kinézzenek azért, mert én magyar vagyok. és hogy nem megy minden, ahogy kéne. Úgyhogy nagyon pozitív családás volt számomra.²³ Počas ďalších dvoch rokov mala čoraz menej kontaktov so slovenskou rovesníckou skupinou, ale nie je to preto, že by sa kontaktom vyhýbala, len viac času trávila s maďarskými rovesníkmi.

Bea a **Péter** majú veľmi vyrovnaný manažment viacjazyčnosti a ten súvisí aj s tým, že majú rovnocenné slovenské a maďarské rovesnícke skupiny. V ich prípade funguje slovenská rovesnícka skupina (spolužiaci z VŠMU) aj ako prostriedok na zdokonaľovanie sa v slovenčine. Priebeh takýchto intervencií opisuje Bea v druhom interview: *Ale stále ma opravujú. A som vďačná za to. Aj opravy sa zredčili alebo už zriedka ma opravili. Presne také frázy neviem ako presne po slovensky hovoriť alebo napríklad včera. Asi som chcela, že vložili mi chrobáka do hlavy. A po maďarsky je to do ucha. A ja som povedala, vložili mi chrobáka do ucha. A oni sa smiali, že čo.*

Aj študentka práva **Csilla** má skúsenosti s opravovaním a so zdokonaľovaním sa v slovenčine pomocou slovenskej rovesníckej skupiny. V prvom interview v tejto súvislosti spomínala svoje spolubývajúce: *Neberú tak prísne, že nie som v slovenčine dokonalá, niekedy sa mi vysmiejú, ale len tak v dobrom, nevidím v tom nejakú zlobu. Napríklad keď robím gramatické chyby, keď napríklad poviem namiesto letím, že lietam. Také malé blbosti, potom ma aj opravia, nerobia z toho problémy.* V treťom interview sa opravovanie týkalo skôr spolužiakov. Csilla to vníma pozitívne, má pocit, že jej to pomáha zlepšovať sa v slovenčine. **Eszter** sa ocitla v Bratislave v čisto maďarskej rovesníckej skupine. Komentuje to slovami: *Ezt sajnálom is egy kicsit, de ez így alakult ki.*²⁴

6.4 Strach

Pre maďarských študujúcich v Bratislave je prekonávanie strachu dôležitou súčasťou jazykového manažmentu. Je to faktor, ktorý ovplyvňuje aj výber vysokoškolského prostredia, mnohí ho neprekonajú a nejdú za vyšším vzdelaním do slovenského prostredia. Tento strach je spojený s historickou a politickou situáciou, ako aj predsudkami na oboch (slovenskej a maďarskej) stranách (porov. Satinská, 2016). Moje respondentky a respondent tematizujú strach a jeho prekonávanie na rôznych rovinách.

Bea v prvom interview hovorí aj všeobecne vo svojej generácii o strachu komunikovať po slovensky: *Niekedy to aj vidím na ľuďoch, že preto majú strach sa vyjadriť po slovensky, lebo boja sa o to, že niečo špatne vyslovia alebo nesprávne... ragozni... skloňujú, vyskloňujú.*

²³ Práve včera sme sa rozprávali, že mám ten prízvuk, úplne mám maďarský prízvuk, s kamarátmi zvykneme hovoriť, že krajšie hovorím po slovensky s maďarským prízvukom ako po maďarsky, ale nerieša to, ani ma neopravujú, pričom som im hovorila, že ak spravím chybu, opravte ma, takto sa človek učí, ale v mojej skupine nikto nerieši, že som Maďarka a že mi všetko nejde, ako by malo. Takže to pre mňa bolo veľmi pozitívne sklamanie.

²⁴ Trochu to ľutujem, ale takto sa to vyvinulo.

Pre **Anikó** predstavoval už prvý kontakt so slovenským bratislavským prostredím „pozitívne sklamanie“, ako to sama nazýva. Bála sa, že niekomu môže prekázať, že je Maďarka. Prekvapila ju priateľskosť spolužiakov aj vyučujúcich a ich ochota pomôcť či správne vyslovovať jej meno. **Bein** strach vychádza ešte z detstva, keď sa obávala komunikácie napr. u lekára. V prvom interview tento svoj strach špecifikuje: *Najprv som mala strach. Nie ani od toho, taký ten všeobecný strach, čo má dieťa, keď ide k lekárovi, ale k tomu ešte ten strach, že nebudem vedieť odpovedať, keď ma niečo spýta, nie že nebudem rozumieť, od toho som nemala strach, ale od toho, že nebudem môcť odpovedať. Alebo nejak vyjadriť, čo ma bolí, ako sa cítim a tieto veci.* **Péter** v treťom interview hodnotí, ako sa zmenil jeho postoj k strachu z rozprávania po slovensky: *V prvom ročníku strašne som sa bál rozprávať po slovensky. Napríklad s cudzími ľuďmi. Tak veľa som nerozprával, len so spolužiakmi a tých som poznal. (...) Teraz to beriem tak, že keď poviem niečo zle, tak poviem, však čo sa stane. Oveľa lepšie, keď hovorím, potom sa naučím lepšie.* **Csilla** aj **Eszter** v prvom interview tiež priznali, že sa spočiatku veľmi báli (porov. citované príklady vyššie, v časti: 5.3).

Najúčinnejšími pomôckami v prekonávaní strachu sú nadhľad a zvyšovanie jazykového sebedomia. Tie je možné nadobudnúť iba skúsenosťami, častým používaním daného jazyka, komunikáciou. Niekedy to môže byť začarovaný kruh, ale vystúpenie z neho býva vnímané ako veľké oslobodenie.

7. ZÁVER

Individuálny jazykový manažment maďarských študujúcich v Bratislave a ich jazykové problémy týkajúce sa adaptácie na slovenské vysokoškolské prostredie sú porovnateľné s manažmentom a problémami iných menšinových študujúcich vo svete. Slovinčina v Rakúsku má podobný spoločenský status ako maďarčina na Slovensku, pričom dôvody sú podobné, historické, dané viacjazyčnou minulosťou Uhorska a jazykovou hierarchizáciou regiónov (podrobnejšie tiež Weichselbraun, 2014, s. 425). Študujúci z prostredia regiónu s dominanciou taliančiny vo Švajčiarsku majú veľmi podobné motivácie ísť študovať do regiónu s prevahou nemeckého jazyka ako študujúci z maďarského jazykového regiónu na Slovensku do slovenského jazykového prostredia. Majú aj podobné obavy, ako sa uplatniť vo väčšinovom jazyku, napriek tomu, že sa ho učili v škole, a využívajú pomoc menšinových študentských spolkov (porov. Zimmermann, 2018, s. 77 – 79).

Podľa Trang Thi Thuy Nguyenovej (2019) ovplyvňuje jazykové správanie (individuálny jazykový manažment) v porovnateľnej miere organizovaný aj jednoduchý manažment. Tie sa realizujú na úrovni inštitucionálneho prostredia, rodinného zázemia a rovesníckej skupiny. V prípade maďarských študujúcich zo Slovenska je to podobné. V ich situácii inštitucionálne prostredie nie je veľmi silným faktorom, keďže je primárne jednojazyčné a jazykové záležitosti študujúcich väčšinou nie sú

oficiálnou súčasťou štúdia. Rodinné prostredie podporuje študujúcich vo viacjazyčnosti, v udržiavaní materinského jazyka a osvojovaní si väčšinového jazyka na vysokej úrovni, pričom sami rodičia sú často v tomto pre svoje deti vzorom. Ale treba poznamenať, že v mojej respondentskej vzorke mali všetci vysokoškolsky vzdelaných rodičov, ktorí v mladosti prešli rovnakým procesom. Situácia v rodinách s iným vzdelanostným zázemím môže byť odlišná. U mojich respondentiek a respondentov sú prítomné dve paralelné rovesnícke skupiny, slovenská a maďarská. Slovenská je kľúčová pri prekonávaní strachu z komunikácie v slovenčine a nadobúdani jazykovo-veho sebavedomia, maďarská pre udržiavanie materinského jazyka.

Z výskumu individuálneho jazykového manažmentu maďarských študujúcich v Bratislave vyplýva niekoľko uplatňovaných stratégií:

1) Stratégie zachovávaní maďarčiny. Respondentky a respondent si po príchode do väčšinového jazykového prostredia uvedomujú potrebu udržiavania a kultivovania svojho materinského jazyka. V praxi sa to prejavuje aktívnou účasťou na maďarských podujatiach, kontaktmi s maďarskými hovoriacimi či aktívnym rozvíjaním odbornej slovnej zásoby, napr. pomocou slovníkov.

2) Stratégie zdokonaľovania sa v slovenčine. Maďarskí študujúci v Bratislave svoju slovenčinu zdokonaľujú účasťou na slovenskej výučbe a zvýšeným kontaktom so slovenskými hovoriacimi. Za kľúčové považujú opravovanie ich jazykových „chýb“ druhými. Ako vyplýva z rozhovorov aj citátov vyššie, opravovanie v primeranej miere považujú respondentky a respondent za konštruktívne. V prípade, ak presiahne únosnú mieru a zasahuje do výpovede, môže sa stať prekážkou.

3) Stratégie manažmentu viacjazyčnosti. Maďarskí študujúci v Bratislave musia rozdeľovať svoj čas a sociálne kontakty medzi viacerými jazykmi (primárne slovenčinu a maďarčinu, ale vstupujú tam aj ďalšie jazyky). Základným prvkom manažmentu viacjazyčnosti je situačné prepínanie, ktoré je podmienené prítomnosťou slovenských hovoriacich. Z rozhovorov a jazykových biografii vyplýva, že často ide o vedomé rozhodnutia smerujúce k budovaniu viacjazyčnej identity. Zároveň ale očakávania a rozhodnutia ohľadne štúdia v Bratislave počas prvých troch rokov mohli priniesť rôzne modely každodennej viacjazyčnosti. Pohybujú sa na osi medzi (takmer) čisto maďarskými jazykovými kontaktami až po (takmer) čisto slovenské.

Bibliografia

DE BRES, Julia – FRANZISKUS, Anne: Multilingual practices of university students and changing forms of multilingualism in Luxembourg. In: *International Journal of Multilingualism*, 2014, roč. 11, č. 1, s. 62 – 75.

DOLNÍK, Juraj: Jazykové znalosti a ovládanie jazyka. In: *Jazykovedný časopis*, 2018, roč. 69, č. 1, s. 77 – 89.

GOD, Yu Tim – ZHANG, Hongzhi: Intercultural challenges, intracultural practices: how Chinese and Australian students understand and experience intercultural communication at an Australian university. In: *Higher Education*, 2019, roč. 78, č. 1, s. 305 – 322.

GU, Mingyue: From opposition to transcendence: the language practices and ideologies of students in a multilingual university. In: *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 2014, roč. 17, č. 3, s. 310 – 329.

GU, Mingyue – GUO, Xiaoyan: Being Uyghur or Being Muslim? – Identity Construction of Tertiary-Level Uyghur Students in China. In: *Muslim Students, Education and Neoliberalism*. Eds. M. Mac an Ghaill – C. Haywood. London: Palgrave Macmillan 2017, s. 179 – 198.

HABERLAND, Hartmut – LØNSMANN, Dorte – PREISLER, Bent (eds.): *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education. Multilingual Education. Vol 5*. Dordrecht: Springer 2013. XXIV + 241 s.

LANSTYÁK, István: K otázke striedania kódov (maďarského a slovenského jazyka) v komunite Maďarov na Slovensku. In: *Slovo a slovesnosť*, 2000, roč. 61, č. 1, s. 7 – 10.

LANSTYÁK, István: On the strategies of managing language problems. In: *The Language Management Approach. A Focus on Research Methodology*. Eds. L. Fairbrother – J. Nekvapil – M. Sloboda. Berlin: Peter Lang 2018, s. 67 – 97.

MOLNÁR SATINSKÁ, Lucia: Prichádzajúci: prvý (jazykový) kontakt s Bratislavou u študujúcich. In: *Jazyk a jazykoveda v súvislostiach*. Eds. O. Orgoňová – A. Bohunická – G. Múcsková – K. Muziková – Z. Popovičová-Sedláčková. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2017, s. 622 – 628.

NGUYEN, Trang Thi Thuy: Vietnamese ethnic minority students' language practices under the influence of external interventions: A management perspective. In: *Language in Society*, 2019, roč. 48, č. 5, s. 745 – 444.

SATINSKÁ, Lucia: Zneviditeľnenie a zjemnenie: reflexie verejného používania maďarčiny u bratislavských viacjazyčných trojgeneračných rodín. In: *Slovenský národopis*, 2016, roč. 64, č. 1, s. 32 – 46.

SÁNDOROVÁ, Anna – VANČO, Ildikó: Maďarské nárečia na Slovensku: súčasnosť a budúcnosť. In: *Jazykovedný časopis*, 2020, roč. 71, č. 3, s. 321 – 336. (v tomto čísle).

ŠTEFÁNIK, Jozef (ed.): *Antológia bilingvizmu*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2004.

TANCER, Jozef: *Rozviazané jazyky: Ako sme hovorili v starej Bratislave*. Bratislava: Slovart 2016. 304 s.

WEI, Li – HUA, Zhu: Translanguaging Identities and Ideologies: Creating Transnational Space Through Flexible Multilingual Practices Amongst Chinese University Students in the UK. In: *Applied Linguistics*, 2013, roč. 34, č. 5, s. 516 – 535.

WEICHSELBRAUN, Anna: 'People here speak five languages!': The reindexicalization of minority language practice among Carinthian Slovenes in Vienna, Austria. In: *Language in Society*, 2014, roč. 43, č. 4, s. 421 – 444.

WILSON, James. *Moravians in Prague: A Sociolinguistic Study of Dialect Contact in the Czech Republic*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, Peter Lang, 2010. XXIV + 266 s.

YOSHIMITSU, Kuniko: Management of study difficulties by Japanese students at an Australian university. In: *Language Management in Contact Situations: Perspectives from*

Three Continents. Eds. J. Nekvapil – T. Sherman. Frankfurt am Main: Peter Lang 2009, s. 207 – 223.

ZIMMERMANN, Martina: Researching student mobility in multilingual Switzerland: Reflections on multi-sited ethnography. In: *Researching Multilingualism: Critical and ethnographic perspectives*. Eds. M. Martin-Jones – D. Martin. London & New York: Routledge 2017, s. 73 – 86.

ZIMMERMANN, Martina: Intra-national student mobility: Ticinese students and their challenges and coping strategies when studying in German-speaking Switzerland. In: *Babylonia L'italiano in Svizzera*, 2018, roč. 27, č. 1, s. 76 – 79.

Internetové zdroje:

József Attila Ifjúsági Klub – JAIK. Dostupný na: https://www.facebook.com/jozsefattila.ifjusagiklub/?ref=page_internal [cit. 5. 10. 2020].

József Attila Ifjúsági Klub – JAIK. Dostupný na: <https://www.facebook.com/groups/jaik.pozsony/about> [cit. 5. 10. 2020].

Portál vysokých škôl. Dostupný na: <https://www.portalvs.sk/sk/mesto/bratislava> [cit. 5. 10. 2020].

Pozsonyi Magyar Szakkollégium. Dostupné na: <https://www.szakkollegium.sk/> [cit. 5. 10. 2020].

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011. Dostupné na: <https://slovak.statistics.sk/> [cit. 5. 10. 2020].

Szlovákiai magyar adatbank. Települések. Dostupná na: <https://telepulesek.adatbank.sk/> [cit. 5. 10. 2020].